

5. Овчаренко А. С. Правове регулювання віртуальних активів та криптовалют в Україні: сучасний стан і перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 200–202. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2020/49.pdf.

УДК 347.22.01:347.23

Олег Олексійович ПЕРВОМАЙСЬКИЙ,

суддя Конституційного Суду України,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1554-0005>

ПОНЯТТЯ «ОБОРОТОЗДАТНІСТЬ ОБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ» У КОНТЕКСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ТА ІНШИХ РЕЧОВИХ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Слід визнати, що дослідження участі суб'єктів публічного права у цивільних відносинах в значній кількості випадків мають своїм наслідком формування висновків про наявність тих чи інших особливостей такої участі.

Видається, що зміст традиційного для цивільного права поняття «оборотоздатність об'єктів цивільних прав» та види такої оборотоздатності також в значній мірі обумовлені існуванням, по-перше, суб'єктів публічного права, по-друге, об'єктів права власності та інших речових прав цих суб'єктів.

Легальним підтвердженням такого наукового припущення є текст чинної статті 178 ЦК України, згідно якої: «об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватись або переходити від однієї особи до іншої ..., якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті» (частина перша); «Види об'єктів цивільних прав, перебування яких у цивільному обороті не допускається (об'єкти вилучені з цивільного обороту), мають бути прямо встановлені у законі. Види об'єктів цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом (об'єкти, обмежено оборотоздатні), встановлюються законом.» (частина друга).

Контекстний аналіз приписів, що містить стаття 178 ЦК, дозволяє стверджувати, що вони спрямовані, по-перше, на врегулювання відносин власності за участю суб'єктів приватного права, оскільки частина перша цієї статті ЦК містить один, але, звісно найбільш значущий для динаміки цивільних відносин припис, що формулює своєрідне загальне правило: «об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватись або переходити від однієї особи до іншої». По-друге, на врегулювання відносин за участю суб'єктів публічного права, а саме Українського народу, держави, територіальних громад, з тих причин, що

більша частина приписів статті 178 ЦК, вказує на об'єкти, що або можуть належати винятково цим суб'єктам, або перебувати у цивільному обороті за спеціальним дозволом, що надається органами цих суб'єктів.

Слід зазначати, що існування понять «об'єкти цивільних прав, що вилучені з цивільного обороту» (частина перша статті 178 ЦК) та «об'єкти цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту» (частина друга статті 178 ЦК) у певній мірі є дискусійним, оскільки доволі проблематично визнавати об'єктом цивільних прав те, що не може бути передано, відчужено або у інший притаманний приватному праву спосіб залучено до цивільного обороту.

Згідно відомого припису частини 2 статті 12 ЦК «нездійснення особою своїх цивільних прав не є підставою для їх припинення, крім випадків, встановлених законом». Однак, також зрозуміло й те, що суб'єкт, якому належить об'єкт цивільних прав, що вилучений з цивільного обороту або який, може належати лише цьому учаснику відносин, не має змоги діяти «вільно та власний розсуд» (частина 1 статті 12 ЦК), що є одним з відомих та засадничих правил приватного права.

Найбільш наочно ця особливість в розумінні «оборотоздатності об'єктів прав» проявляється стосовно об'єктів права власності Українського народу, що визначені у частині першій статті 13 Конституції України та, відповідно, частині першій статті 324 ЦК, а саме: земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси тощо.

З одного боку, дійсно можна стверджувати, що об'єкти права власності Українського народу є вилученими з цивільного обороту та, водночас, можуть належати лише Українському народу. З іншого боку є низка запитань, що потребують відповіді, по-перше, чи коректно взагалі визнавати Український народ «учасником обороту» відповідно до термінології частини другої статті 178 ЦК, по-друге, чи можуть бути «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси» (у тому контексті як вони згадані в частині першій статті 13 Конституції України та частині першій статті 324 ЦК) об'єктами цивільного обороту.

Уявляється, що більш обгрунтованою є негативна відповідь на обидва наведені вище запитання, оскільки Український народ, безперечно, не є учасником цивільного обороту у його буквальному приватноправовому розумінні, а об'єкти права власності Українського народу кваліфіковані Основним Законом України у такій якості не з метою їх допущення до цивільного обороту, а у зв'язку з потребою вказівки на економічну та іншу матеріальну основу створення та існування української державності.

Водночас, цілком логічними та допустими виглядають приватноправові дослідження змісту та меж оборотоздатності об'єктів права державної та комунальної власності, насамперед, звісно, на наприкладі земель (земельних ділянок), що належать державі та територіальним громадам.

Зрозуміло, що держава та територіальні громади також є суб'єктами публічного права, а тому участь цих суб'єктів у статичі та динаміці цивільних

відносин у переважній більшості випадків пов'язана з низкою чутливих особливостей та проблем для інших учасників цих відносин. Проте, уявляється, що коли у статті 178 ЦК двічі використана вказівка на закон, що має встановити обмеження оборотоздатності об'єктів цивільних прав, то первинною метою такого законодавчого врегулювання є саме визначення меж оборотоздатності об'єктів права державної та комунальної власності, оскільки належність певних об'єктів права власності Українському народу вже встановила Конституція України, а обмеження оборотоздатності об'єктів права приватної власності є радше винятком, а ніж загальним правилом.

З цих міркувань, слушними та такими, що корелюють з приписами статті 178 ЦК є, зокрема, норми статті 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо обмежень оборотоздатності об'єктів права комунальної власності та приписи проекту Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» (проект № 4020 від 02.09.2020 р.) щодо, відповідно, об'єктів права державної власності.

Таким чином, поняття оборотоздатності об'єктів цивільних прав стосується тих об'єктів, які є або мають реальну перспективу бути залученими до цивільного обороту. У разі ж коли така реальна чи потенційна здатність у об'єкта відсутня, то кваліфікувати його як об'єкт цивільних прав стосовно якого може бути застосовано поняття цивільної оборотоздатності, є щонайменше безперспективним, як з огляду на потреби практичної, так і теоретичної юриспруденції.

УДК 347.78

Олена Вікторівна ПІХУРЕЦЬ,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7512-951X>

ДОКТРИНА ДОБРОСОВІСНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Надійна правова охорона результатів інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до них об'єктів сприяє розвитку творчості, при цьому є необхідною умовою формування ринкової економіки, заснованої на знаннях, сучасних досягненнях науки і техніки. У той же час, при вдосконаленні українського законодавства у сфері права інтелектуальної власності, необхідно враховувати не тільки комерційні інтереси правоволодільців, але і інтереси суспільства та кожної людини окремо щодо